

ВІДТВОРЕННЯ СТИЛІСТИЧНОЇ ФУНКЦІЇ АНГЛІЙСЬКИХ АРТИКЛІВ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ

Загородня Л.З.

Тернопільський національний економічний університет

Як відомо, у художньому мовленні реалізація граматичних форм відзначається надзвичайною своєрідністю, що пояснюється передусім її функціонально-стилістичною зумовленістю. Граматика художнього мовлення певною мірою відмінна від нормативної граматики. Художнє мовлення має свої стилістичні норми реалізації граматичних засобів і свої відхилення від цих норм. Стилiстичні валентності граматичних форм, стилістичний компонент у їхній семантиці, їхні конотації відіграють чималу роль у тексті, а тому вони дуже вагомi при перекладі. Зазвичай перекладознавці звертають значно менше уваги на граматичний аспект при відтворенні тексту оригіналу, ніж на засоби інших рівнів, особливо лексичного. Проте сама граматика виявляє більш глибокі зв'язки, ніж елементи інших рівнів мовної структури, і найповніше відображає специфіку мови. Тому втрата граматичних особливостей відтвореного тексту внаслідок перекладу у багатьох випадках призводить до зміни характеру та нівелювання авторського стилю. У зв'язку з цим особливості передачі стилістичних функцій граматичних форм з однієї мови на іншу в художньому тексті становить значний перекладознавчий інтерес.

Ця стаття присвячена прийомам передачі стилістичної функції англійських артиклів в українському перекладі художньої прози. Як зазначають мовознавці, різні випадки нестандартного вживання артикля з метою емоційного забарвлення можливі тільки у певних умовах контексту. Внаслідок багатозначності артикля вирішальним для виявлення того чи іншого семантичного відтінку іменника є не артикль, а контекст, загальний зміст висловлювання та всієї ситуації, в якій відбувається висловлювання, причому й сам артикль дістає свою семантичну означеність як з цього контексту, так і загального змісту речення [2, с. 114]. Тому мета статті – дослідити контексти, у яких простежується нестандартне вживання англійських означеного та неозначеного артиклів у художніх прозових творах з метою створення певного стилістичного ефекту, і проаналізувати прийоми передачі стилістичної функції артиклів у таких контекстах при перекладі українською мовою.

Мовознавчими дослідженнями стилістичної функції англійських артиклів займалися багато дослідників, серед яких зазначимо роботи [5; 6; 7; 10]. Проте сфера цих досліджень обмежена рамками лише однієї мови. Серед перекладознавчих праць, у яких розглядається проблема передачі стилістичної функції англійського артикля українською мовою, відзначимо роботи [4; 9]. Проте

незважаючи на численні мовознавчі та перекладознавчі дослідження, згадана проблема є складною і потребує детальнішого вивчення.

Стилістичні функції артикля особливо помітні під час його використання з абстрактними іменниками та іменниками на позначення власних назв, зокрема, індивідуальних назв осіб [6, с. 37]. Своєрідність власних назв полягає у тому, що ознака, за якою вони виділяють об'єкт, є ознакою зовнішньою, свого роду позначкою або клеймом, нанесеним на об'єкт зовні з метою його індивідуалізації [1, с. 155]. У зв'язку з цим згадані іменники вживаються без артикля. Виняток становить використання означеного артикля з іменниками на позначення прізвищ у формі множини для номінації відповідного угруповання, пов'язаного родинними, кровними зв'язками (наприклад, *the Browns* – сім'я Браунів тощо); з іменниками на позначення власних назв, у яких артикль є своєрідним елементом, без якого це слово не існує (наприклад, *the Hague*, *the Thames*); а також метонімічне використання власних назв з означеним та неозначеним артиклями, наприклад, *Among books, I saw a Shakespeare* (= a book by Shakespeare); *The Ford he bought yesterday is not bad* (= a car manufactured by Ford).

В окремих випадках власні імена можуть переходити до класу загальних назв. У такій ситуації імена називають осіб, які ідентифікують якоюсь мірою ознаку або набір ознак, належних власникові імені, “з ряду якостей, які характеризують носія імені, обирається одна, найбільш відома і використовується для характеристики іншої особи або предмета, наділеного тією ж якістю” [1, с. 156]. Так, замість функції індивідуалізації власні імена у поєднанні з артиклем домінують тип людей, схожих за характерною ознакою якого-небудь персонажа або історичного героя, тобто наділяють конотацією [8, с. 180]. Оскільки у більшості випадків носії англійської та української мов у метафоричному оціночному значенні використовують ті самі власні назви, то передавати значення англійського артикля за допомогою будь-яких засобів в українському перекладі немає необхідності. Наприклад: “*And then Joe, with the air of a Monte Cristo, drew forth a ten, a five, a two and a one – all legal tender notes – and laid them beside Delia's earnings*” [18, с. 24] – “Але ось Джо, наче граф Монте-Крісто, вийняв десять доларів, потім ще п'ять, два та один – чотири справжнісінькі повноцінні банкноти – і поклав їх поряд із заробітком Ділії” [12, с. 26].

Переклад артикля українською мовою простежується зазвичай у випадках, коли в мовному узусі за власною назвою не закріплене певне метафоричне значення, і використання її з метою позитивної чи негативної характеристики особи визначається виключно ситуацією спілкування. Наприклад: “*And I think you'll find, once you get past all the Mr. Vineses and their Oral Comp–*” [21, с. 191] – “І мені здається, що коли ти впораєшся з усіма **отими містерами Вінсами** та їхньою усною мовою, то побачиш...” [17, с. 153].

Використання артикля перед власними назвами може бути зумовлене прагненням мовця підкреслити своє емоційне ставлення до певної особи, предмету, вказати на високий ступінь вияву певної притаманної йому ознаки. У таких випадках означений артикль несе емоційне навантаження і набуває

значення “найкращий”, “добре відомий”, “саме той, про якого варто згадати” тощо [8, с. 181]. Для відтворення згаданих стилістичних значень в українському перекладі широко застосовуються вказівні займенники. Наприклад: 1. “*The Europe she (England) had helped to reshape after Waterloo crumbled before her eyes*” – “*Та Європа, яку вона допомогла перекроїти після Ватерлоо, розвалювалась у неї на очах*” (приклад з роботи [9, с. 70]); 2. “*And here was the man Spencer, organizing all knowledge for him, reducing everything to unity, elaborating ultimate realities, and presenting to his startled gaze a universe so concrete of realization that it was like the model of a ship such as sailors make and put into glass bottles*” [19, с. 128] – “*Так ось цей Спенсер об’єднав перед ним усі знання в єдину систему...*” [15, с. 99]; 3. “*Joe was painting in the class of the great Magister – you know his fame*” [18, с. 22] – “*Джо вивчав живопис у класі самого великого Меджістера. Ви, звісно, чули про нього*” [12, с. 23].

Неозначений артикль перед власною назвою, зокрема, перед титулами (Miss, Mr., Dr. тощо) означає, що мовцеві невідома певна особа або мовець вважає, що ця особа невідома слухачу [8, с. 180; 10, с. 19; 11, с. 39]. У таких випадках при перекладі використовується неозначений займенник “якийсь”, який в українській мові передає згадане значення [3, с. 10]. Наприклад: “*It’s a young woman, a Miss Elsie – yes, a Miss Elsie Leeson*” [18, с. 20] – “*Це молода жінка, міс Елсі – так якась міс Елсі Лісон*” [12, с. 20].

У деяких випадках з метою створення певного стилістичного ефекту із власними іменами вживається неозначений артикль у класифікаційній функції. Так, наприклад, у поданому нижче прикладі, іменникова група “a Pat” позначає будь-якого хлопця, який міг би народитися у згаданій сім’ї, і якого за бажанням батька назвали б Пат. Проте такі нюанси значення неозначеного артикля у перекладі передати неможливо. Наприклад: “*That’s yer Phelan”, he shouted sardonically “Divil a bit would a Pat have done that trick if the bye we never had is strayed and stole, by the powers, call him Phelan, and see him hide out under the bed like a mangy pup*” [18, с. 15] – “*Оце тобі твій Філан, – насмішкувато вигукнув він. – Хай йому чорт! Пат ніколи не втнув би такої штуки. Коли б хлопця, якого у нас нема, вкрали або ж він десь зник, дідько з ним, хай би його звали Філан і хай би він ховався під ліжком, як погане щеня*” [12, с. 15].

Англійський означений артикль може набувати емоційного забарвлення у складі предикативу. Емфатичне значення артикля у згаданій синтаксичній позиції передається українською мовою за допомогою конструкції “з тух + іменник у формі множини” або вказівного займенника “такий”, наприклад: 1. “*Now, Tough Bill was not the man to put up with humiliation at the hands of a common sailor*” [20, с. 167] – “*Довбешка Білл був не такий, щоб терпіти приниження від простих матросів*” [16, с. 180]; 2. “*Or was she the kind of woman who, when she had once tended a man, forgave him everything?*” [13, с. 217] – “*А може, вона з миєї породи жінок, які, раз простивши, прощають усе життя?*” [14, с. 181]; 3. “*Strickland isn’t the man to make a woman happy*” [20, с. 104] – “*Стрікленд не з тух чоловіків, з якими жінка може бути щасливою*” [16, с. 119].

Слід також зауважити, що вживання артиклів з різними абстрактними іменниками є своєрідною рисою англійської мови і виразним стилістичним засобом художньої прози. Означений та неозначений артиклі, сполучаючись з абстрактними іменниками, які не піддаються лічбі, є засобом конкретизації, звуження обсягу поняття або виділення якого-небудь одного аспекту. У перекладі на українську мову такі нюанси значення артикля не завжди можливо передати, наприклад: 1. “*To Martin’s surprise, the girl, Mary, joined in the conversation, displaying **an** intelligence he had never encountered in the few women he had met*” [19, с. 335] – “...виявила **такий** розум і знання, яких він не зустрів у жодної знайомої йому жінки” [15, с. 255]; 2. “*And all this affected her as a very noble state of consciousness; nor did she dream that behind it and underlying it were **the** jealousy and desire of love*” [19, с. 184] – “...їй і на думку не спало, що за ними криються **просто** ревності і бажання любові” [15, с. 140]; 3. “*Think of the needy man who has spent his all, beggared himself and pinched his friends, to enter the profession, which will never yield him a morsel of bread. **The waiting – the hope – the disappointment – the fear – the misery – the poverty – the blight on his hopes, and to his career – the suicide perhaps, or shabby, slip-shod drunkard*** – “Подумайте про нужденну людину, яка втратила все, стала жебраком і позбулася друзів для того, щоб одержати професію, яка ніколи не дасть їй і шматка хліба. **Чекання, надія, розчарування, страх, бідність, злидні, розбиті надії і, нарешті, вінець кар’єри – можливе самовбивство або обшарпаний де градовий п’яниця**” (приклад з роботи [2, с. 113]).

Емфатичного навантаження артикль може набувати і при поєднанні з числівниками. У таких випадках при перекладі вживають вказівні чи означальні займенники. Наприклад: “*Convinced by her second-floor manner that it was worth **the** \$12 that Mr. Toosenberry always paid for it...*” [18, с. 16] – “Пояснення, які дає місіс Паркер на другому поверсі, переконують вас, що ці кімнати варті **всіх** дванадцяти доларів – стільки й платив за них містер Тузенберрі...” [12, с. 16].

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити такі висновки. Нестандартне вживання англійського артикля у художніх прозових творах з метою створення певного стилістичного ефекту простежується під час його використання з числівниками, абстрактними іменниками, іменниками на позначення власних назв, зокрема, індивідуальних назв осіб, а також при вживанні означеного артикля у складі предикативу. Для відтворення згаданих стилістичних значень англійського артикля в українському перекладі широко застосовуються займенники різних розрядів – означальні, неозначені, вказівні – а також інші частини мови та синтаксичні конструкції. Проте у деяких випадках стилістичні функції артикля у перекладі передати неможливо.

Серед перспективних напрямків досліджень можна зазначити вивчення прийомів передачі анафоричної та катафоричної функцій англійського означеного артикля українською мовою у художніх прозових творах; дослідження особливостей перекладу неозначеного артикля, вжитого у класифікаційному значенні; а також докладніше вивчення прийомів перекладу англійських

означеного та неозначеного артиклів у наукових, публіцистичних текстах та текстах інших функціональних стилів і жанрів.

Література

1. Безпояско О.К. Іменні граматичні категорії. Функціональний аналіз / О.К. Безпояско. – К.: Наукова думка, 1991. – 172 с.
2. Вовк В.М. Означеність/неозначеність в іменниках та засоби її вираження // Нариси з контрастивної лінгвістики: статті / В.М. Вовк. – К., 1979. – С. 113 – 117.
3. Дудко І.В. Семантика і функціонування неозначених займенників у сучасній українській мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.01 “Українська мова” / І.В. Дудко. – К., 2002. – 24 с.
4. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / Ілько Вакулович Корунець. – Вінниця: Нова Книга, 2003. – 448 с.
5. Потапенко С.І. Англійський артикль та імена-орієнтатори: практ. пос. [для студ. фак-тів іноз. мов вузів] / С.І. Потапенко. – Ніжин: Видавництво НДПУ ім. М. Гоголя, 2003. – 52 с.
6. Раевская Н.Н. Очерки по стилистической грамматике современного английского языка / Наталия Николаевна Раевская. – К.: Изд-во Киевского гос. ун-та, 1973. – 144 с.
7. Рейман Е.А. Английский артикль. Коммуникативная функция / Е.А. Рейман. – Л.: Наука. Ленинградское отделение, 1988. – 120 с.
8. Christophersen P. An Advanced English Grammar / P. Christophersen, A. Sandved. – London: The Macmillan Press Limited, 1980. – 230 p.
9. Gudmanyam A.G. Basics of Translation Theory: lecture Synopsis / A.G. Gudmanyam, G.I. Sydoruk. – Kyiv: National Aviation University, 2005. – 96 p.
10. Kaluza H. The Articles in English / Henryk Kaluza. – Warszawa: Panstwowe Wydawnictwo Naukowe, 1977. – 287 p.
11. Leech G. A Communicative Grammar of English / G. Leech, J. Svartvik. – Moscow: Prosveshcheniye, 1983. – 304 p.

Джерела дослідження

12. Генрі О. Останній листок: [оповідання] / Генрі О.; [пер. з англ. М. Дмитренка, Ю. Іванова, О. Логвиненка, В. Мусієнка, М. Рядової, Т. Тихонової, М. Тупала]. – Київ: Молодь, 1983. – 224 с.
13. Грін Г. Комедіанти: [роман] / Грехам Грін. – Москва: Менеджер, 2003. – 336 с. – (Першотвір).
14. Грін Г. Комедіанти: [роман] / Грехам Грін; [пер. з англ. П. Шарандака]. – Київ: Радянський письменник, 1969. – 270 с.

15. Лондон Д. Мартін Іден: [роман] / Джек Лондон; [пер. з англ. М. Рядової]. – К.: Молодь, 1973. – 336 с.
16. Моем С. Місяць і мідяки; На жалі бритви: [романи] / Вільям Сомерсет Моем; [пер. з англ. О. Жомніра; А. Муляра, О. Мокровольського]. – К.: Дніпро, 1989. – 574 с.
17. Селінджер Дж. Д. Над прірвою у житті: [повісті, оповідання] / Джером Девід Сомерсет Селінджер; [пер. з англ. О. Логвиненка, О. Тереха, О. Сенюк, Ю. Покальчука]. – К.: Молодь, 1984. – 272 с.
18. Henry, O. 100 Selected Stories: [оповідання] / Henry, O. – Chatham: Wordsworth Edition Limited, 1995. – 740 p. – (Першотвір).
19. London J. Martin Eden: [роман] / Jack London. – Moscow: Foreign Languages Publishing House, 1953. – 434 p. – (Першотвір).
20. Maugham W.S. The Moon and Sixpence: [роман] / William Somerset Maugham. – London: Mandarin Paperbacks, 1990. – 220 p. – (Першотвір).
21. Salinger J.D. The catcher in the rye: [роман] / Jerome David Salinger. – Moscow: Progress Publishers, 1968. – 248 p. – (Першотвір).

Summary

The article investigates and analyses the ways of translation of stylistic function of the English indefinite and definite articles into the Ukrainian language. Stylistic function of the English articles is rendered into Ukrainian by means of pronouns, other parts of speech and different syntactic structures. There are cases when emphatic usage of articles cannot be rendered into Ukrainian.